

ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ДОХОДІВ І ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто основні поняття про доходи та витрати підприємств, принципи їх обліку.

Аннотация. Рассмотрены основные понятия о доходах и расходах предприятий, принципы их учета.

Annotation. The basic concepts of income and costs, principles of accounting are considered.

Ключові слова: облік, фінансовий облік, доходи, витрати, прибуток.

Сучасні ринкові відносини вимагають перегляду системи бухгалтерського обліку і аудиту, одним із центральних елементів яких є облік та аудит доходів, витрат і фінансових результатів. Сучасні умови господарювання вимагають вирішення цілого ряду нерозв'язаних облікових питань. Зокрема, це теоретичні та методологічні аспекти обліку та аудиту доходів, витрат і фінансових результатів.

Актуальність теми зумовлена тим, що основною метою підприємства в умовах ринку стає одержання максимального прибутку при мінімальних витратах з паралельним підвищенням якості товарів та обслуговування. Засобом досягнення цієї мети є максимізація товарообігу, валового доходу та оптимізація витрат обігу.

Серед зарубіжних вчених, які досліджували питання обліку доходів і витрат, необхідно згадати праці Аксененка А. Ф., Басманова І. А., Ткача В. І., Хорнгрена Ч. Т., А. Яругової. У цих працях доволі ґрунтовно проаналізовано проблеми обліку витрат і доходів на промислових підприємствах. Проте у вітчизняній обліковій теорії та практиці практично відсутні комплексні дослідження з проблем витрат і доходів у сфері надання послуг.

Мета даної статті – дослідження принципів обліку доходів і витрат.

Завдання дослідження:

розглянути поняття та принципи доходів і витрат;

дослідити основи обліку доходів і витрат на підприємствах України.

Об'єктом дослідження є доходи і витрати підприємств.

Предмет дослідження – облік доходів та витрат на підприємствах України.

В умовах української економіки отримання прибутку та забезпечення рентабельної діяльності суб'єкта господарювання є необхідною складовою, яка обумовлює зростання ринкової вартості підприємства. Як основний узагальнюючий показник фінансових результатів діяльності підприємства, прибуток – це важливе джерело формування його капіталу, забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності.

Прибуток є наслідком різноспрямованого руху грошових потоків, що характеризується доходами і витратами підприємства. Доходи і витрати, як взаємопов'язані чинники утворення прибутку підприємства, мають досліджуватися на всіх етапах їх формування. В узагальненому вигляді, прибуток може розглядатися як різниця між доходами, отриманими підприємством за відповідний період унаслідок своєї діяльності, та витратами, здійсненими в той же період.

У загальному визначенні дохід – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання капіталу (за винятком зростання, обумовленого внесками власників до статутного капіталу). Це визначення відповідає вимогам до визнання та класифікації доходу від звичайної діяльності підприємства, які містяться у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 15 "Дохід" [1]. Отже, згідно з П(С)БО 15, дохід визначається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена.

Ефективне управління доходами базується на їх класифікації за попередньо обґрунтованими ознаками.

Витрати є другим важливим чинником утворення прибутку підприємства.

Облік витрат підприємства здійснюється відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" [2]. Згідно з П(С)БО 16. Витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені.

Як і доходи, витрати розподіляють на класифікаційні групи за двома основними класифікаційними ознаками.

Перший рівень класифікації передбачає розподіл витрат за видами діяльності підприємства. За цією ознакою прийнято розрізняти витрати на операційну, інвестиційну та фінансову діяльність підприємства.

Ефективне управління витратами передбачає здійснення класифікації другого рівня, яке вимагає розподілу витрат за напрямками використання (витрачання) коштів.

Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат.

До виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) включаються: прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, загальновиробничі витрати, змінні загальновиробничі витрати та постійні

До адміністративних витрат належать загальногосподарські витрати, пов'язані з управлінням та обслуговуванням підприємства; загальні корпоративні витрати; витрати на службові відрядження та утримання апарату управління і загальногосподарського персоналу; витрати на утримання основних засобів та інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання; амортизація нематеріальних активів; винагороди та професійні послуги; витрати на зв'язок; інші витрати загальногосподарського призначення.

До витрат на збут належать витрати підприємства, пов'язані з реалізацією (збутом) продукції (товарів, робіт, послуг), а саме: витрати пакувальних матеріалів; витрати на ремонт тари; оплата праці продавців та торгових агентів; витрати на рекламу і маркетинг; витрати на перепродажу підготовку товарів; витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом; витрати на утримання основних засобів та інших матеріальних необоротних активів, пов'язаних зі збутом; витрати на транспортування; витрати на гарантійний ремонт, інші витрати, пов'язані зі збутом.

Інші операційні витрати складаються із собівартості реалізованих виробничих запасів, сумнівних (безнадійних) боргів та втрат від знецінення запасів; втрат від операційних курсових різниць; визнаних економічних санкцій; відрахувань на забезпечення наступних операційних витрат (крім витрат, що включаються до собівартості реалізованої готової продукції).

До фінансових витрат належать витрати, пов'язані із залученням позикового капіталу.

Втратами від участі в капіталі є збиток, спричинений інвестиціями в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких здійснюється методом участі в капіталі.

Інші витрати складаються із собівартості реалізованих фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів; втрат від неопераційних курсових різниць; втрат від уцінки фінансових інвестицій та необоротних активів; інших витрат від звичайної діяльності (крім фінансових витрат), що не пов'язані з операційною діяльністю.

Надзвичайні витрати підприємства завершують класифікацію витрат за напрямками витрачання коштів. До них належать витрати і втрати, що утворюються у вигляді невідшкодованих збитків від надзвичайних подій (стихійного лиха, пожеж, техногенних аварій тощо).

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 17 "Податок на прибуток" [3], до витрат підприємства також належить податок на прибуток.

Прибуток як фінансовий результат діяльності підприємства знаходиться у функціональній зв'язці з доходами і витратами, які є чинниками першого ряду відносно прибутку. В умовах ринкових економічних відносин отримання прибутку та забезпечення рентабельної діяльності є необхідною умовою існування будь-якого суб'єкта господарювання. За рахунок прибутку підприємства вирішують такі важливі завдання, як формування капіталу і забезпечення на цьому ґрунті фінансової стійкості та платоспроможності, фінансування розвитку виробництва та мотивація праці персоналу тощо.

Таким чином, прибуток є однією з провідних стратегічних цілей управління підприємством та важливим об'єктом фінансового аналізу.

Доходи і витрати відображають у бухгалтерському обліку та включають до Звіту про фінансові результати згідно з принципом нарахування і відповідності доходів та витрат.

Бухгалтерський облік доходів від реалізації товарів ведеться щодо кожного об'єкта за відповідними групами, для яких відкривається окремий субрахунок, що передбачений Планом рахунків бухгалтерського обліку.

Аналітичний облік доходів від реалізації ведеться за видами (групами) продукції, товарів.

Підприємство може самостійно розробляти додаткові аналітичні рахунки, виходячи із специфіки діяльності, конкретних потреб, завдань управління та контролю.

Деякі із надходжень мають особливий порядок відображення в обліку. Це стосується ПДВ, акцизу та інших податків, які входять до ціни продажу, а також надходження за договором комісії, агентським та іншим аналогічним договором. Відповідно до вимог П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати" [4], до складу доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) включається вся сума надходжень, тобто без вирахування наданих знижок, повернення проданих товарів та непрямих податків (ПДВ, акцизу тощо).

Отже, витрати – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, яке призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Не визнаються витратами і не включаються до Звіту про фінансові результати:

платежі згідно з договорами комісії, агентськими угодами та іншими подібними договорами на користь комітента, принципала та ін.;

попередня (авансова) оплата запасів, робіт, послуг;

погашення одержаних позик;

інші зменшення активів чи збільшення зобов'язань, що не відповідають ознакам, властивим витратам;

витрати, які відображаються зменшенням власного капіталу згідно з Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (П(С)БО).

Аналіз фінансових результатів та рентабельності в умовах застосування сучасних інформаційних технологій ґрунтується на визначенні основних елементів процесу дослідження доходів, витрат та прибутку з метою формування взаємопов'язаних етапів виконання відповідних аналітичних процедур і розробки логічно обґрунтованих алгоритмів розрахунку аналітичних показників, на основі яких узагальнюються та оцінюються результати діяльності та приймаються управлінські рішення.

Отже, бухгалтерський облік – це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Фінансові результати діяльності підприємства значною мірою залежать від рівня управління його фінансами, а бухгалтерський облік є елементом управління та вдосконалення діяльності підприємства, тому його вдосконалення є важливим для кожного окремо взятого підприємства та для економіки України в цілому.

Напрями подальшого дослідження: виходячи з виконаного дослідження, можна зазначити, що практично відсутні комплексні дослідження з проблем витрат і доходів підприємств, також особливо актуальною темою для дослідження на сучасному етапі розвитку є застосування сучасних інформаційних технологій у сфері обліку доходів і витрат.

Література: 1. П(С)БО 15 "Дохід", затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 29.11.99 № 290 (зі змінами і доповненнями) // Все про бухгалтерський облік. – 2009. – № 37 (спецвипуск). – 64 с. 2. П(С)БО 16 "Витрати", затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.99 № 318 (зі змінами і доповненнями) // Все про бухгалтерський облік. – 2009. – № 37 (спецвипуск 64). – 64 с. 3. П(С)БО 17 "Податок на прибуток", затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 28.12.00 № 353 (зі змінами і доповненнями) // Податки та бухгалтерський облік. – 2009. – № 10. – С. 6–10. 4. П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати", затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87 (зі змінами і доповненнями) // Все про бухгалтерський облік. – № 37 (спецвипуск 64). – 2001. – 64 с. 5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України ВРУ 1999 р. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 5. – С. 3–11. 6. Білик Т. О. Теоретичні аспекти прибутку / Білик Т. О. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 8. – С. 8–13. 7. Білоусова І. Методи обліку виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції / Білоусова І. // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 9. – С. 3–6. 8. Ільяшенко С. Звіт про фінансові результати / Ільяшенко С. // Все про бухгалтерський облік. – 2005. – № 8. – С. 11–17.